

Satı Atakul

Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Makale Ödülü

"Okuduğumuz, öğrendiğimiz her şey, yeni ve dolaylı bir biçimde bize ait olanın dehşetli heyecanı yanısıra tedirgin, güvensizleştirici yaniyla birlikte geliyordu. Burada bilgiyle kurulan ilişki o kadar doğrudan bir şekilde bize, hayatımıza dairdi ve o kadar sahiciydi ki sarsıcı, dönüştürücü ve biraz da dağıtıcı bir etkisi oldu."

Satı Atakul, "Kadın Çalışmaları Öğrencisi Olmak"

Geçtiğimiz yaz aramızdan ayrılan Satı Atakul kadın çalışmaları bölümünde bilgi ile kurduğu ilişkiyi yukarıdaki gibi anlatmıştı. Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi ve Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı olarak, öğrencilerin toplumsal cinsiyet alanında 'sarsıcı, dönüştürücü ve dağıtıcı' bilgi üretimini geliştirmelerine katkıda bulunmak ve Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları bölümünün ilk öğrencilerinden olan Satı Atakul'un bu alandaki katkılarını hatırlamak amacıyla bir makale yarışması düzenliyoruz. Ödül yoluyla toplumsal cinsiyet alanında özgün bilgi üretimini teşvik etmeyi ve bu alandaki tartışmaları zenginleştirmeyi hedefliyoruz.

Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi

Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı

Yarışma Takvimi

Makalelerin son teslim tarihi: 31 Mart 2014

Sonuçların açıklanma tarihi: 6 Mayıs 2014

Ödül Töreni: 23 Mayıs 2014

Katılım için

Katılımcılar makalelerini elektronik posta yoluyla satitakulmakale@gmail.com adresine ulaştırmalıdır. Katılımcılar makale ile birlikte, yazarın adı, üniversitesi, açık adresi, telefon numaraları ve elektronik posta adreslerine ilişkin bilgilerin yer aldığı özgeçmişlerini göndermelidirler.

Başvuru koşulları ile ilgili ayrıntılı bilgi için <http://kasaum.ankara.edu.tr> adresini ziyaret edebilirsiniz.

Satı Atakul

Satı Atakul 1971 yılında Bahadın'da (Yozgat) doğdu. Sağlık meslek lisesinin ardından hemşire olarak çalışmaya başladı, bir yandan da Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi'ni bitirdi. İletişim yüksek lisansına devam ederken 1996 yılında açılan Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı'na bağlı Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans programına, bölümün ilk öğrencilerinden biri olarak kaydoldu. 2002 yılında "Popüler feminist bir yayın deneyimi: Kadınlara mahsus gazete Pazartesi" başlıklı yüksek lisans teziyle bölümden mezun oldu. Bu süre boyunca önce Sağlık Bakanlığı'nda ardından Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)'de çalışmaya devam etti, evlendi ve anne oldu.

Hayatla derdi olan kadınlardan biri olarak değdiği her alana, dokunduğu her insana ilişkin hikayeleri oldu hep. Kadın çalışmaları öğrencisi olmak, anne olmak, feminist bir anne olmak, hemşire olmak... Bütün bunlara ilişkin kadın anlatıları, özgün diliyle yazdığı yazılarına yansdı. Satı, aynı zamanda Eksik Etek ve Uçan Haber gibi kadın dergilerinin çıkarılmasında yer aldı. Kadın politikasını, Günebakan, Kadın Dayanışma Vakfı, Feminist Anneler, Ankaralı Feministler gibi feminist örgüt ve gruplarda sürdürdü.

In Memoriam

**Satı ATAKUL
(1971-2013)**

Sonradan başka öğrenciler gelince kendilerine “fossil” diyen bir grup kadınlılar Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı’nın ilk öğrencileri. Yaşları, meslekleri ve ailelerinin geldiği kökler birbirinden çok, hatta çok uzak bir avuç kadın. Bölümleri kendilerinden ve KÇ kod adını kendileri koymuşlardı. Satı Atakul, giriş sınavı koridorunun duvar dibinde dizili bu kadınlara çağdaş kuramcılardan çıkardığı sınav notlarını anlatan ve tekrar ettiren gencecik bir kadındı. Uzun düz kuzgun siyahı saçlarıyla, sakin huzuruyla, sosyal bilimlerin temel kuramcılarına olan okuma merakından kendine has oluşturduğu bakışlarını her an kadınlarla paylaşmasıyla, KÇ’yi sürekli nasıl olmalı diye kurgulayışıyla, edebiyata olan tutkusuyla, elleri başta edilib öpülesi anacıyla rahmetli anneannesini, Sarı Satı’yı kocaman Anadolu’nun bağına bir dil veren üslupta konuşmasıyla Satı Atakul. Rahmetli anneannesinin toprağı, şifa veren bir mesleğin melek kanatları, büyükşehirin üniversite ortamları, sokakların ve sivil toplum mücadelesinin kadın hareketi ile dolu yaşantıları, devletin kadınları için ne yapabileceğine yatırdığı ömür ile, aynı kadına çok kadını sığdıran Satı Atakul. KÇ’nin bu dünyadan ayrılan ilk kadını. Çok güzel bir ananın babanın kuzusu, çok güzel bir eşin sevgili eşi, çok güzel kardeşlerin kıymetli bacası, bir çift meleğin anası ve sayısız insanın çok ama çok özel bir dostu Satı Atakul! Ne mutlu ruhuna ki ardında hayatını yatırdığı kadın/söz/yazı üçgenini bıraktı, şimdi ardında tam da onun dert edindikleri var: Cinsiyet eşitsizliğini Düşünmek ve Yazmak!

Daha çok kadınlıkta yaşayacak olan Satı’mız rahat ol gökyüzündeki yeni evinde!

Güzin Yamaner

Kadın Çalışmaları Öğrencisi Olmak¹

Satı ATAKUL

2001 yılını devirdik ve ben 1996 yılında girdiğim Kadın Çalışmaları Bölümü'nün hala sadık ve müzmin bir öğrencisiyim Kelimenin geniş anlamıyla bu durumum sanırım hep devam edecek ama dar anlamıyla artık bu master programını sona erdirmeye gayretindeyim. Bu uzun yılları açıklamak için kendime sadece tembel demeye dilim varmıyor, belki bu yılları aynı zamanda ağır, yavaş, hem / hem de'yi içeren bir yaşama biçimi haline dönüştürme çabası olarak açıklamak gerekir. Zira bölüm beni kadınlığa ve kadınlara açan bir kapı oldu, ben "orada" hayata tutunmaya başladım ve orada feminist oldum. "Dünyanın büyüsunü geri vermek isteğini" anlamlı buldum.

1996 yılında öğrencilik katında başlayan feminist çabam, başka mecralarda devam etti ve ediyor. Ama her şey orada başladı diyebilirim. Hayatımın önemli bir kavşağı oldu, "orada" öğrenci olmak bilinen anlamda öğrenci olma formatına pek uymadığı için ben, bölümle önümde açılan hayatı anlamaya, içinde yer almaya çabaladım hep. Bölüm esasında beni başka mecralara taşıyan bir yol olmuş daha çok.

Bölümün ilk öğrencileriydik, kadın çalışmaları gibi mevcut akademik bilim anlayışı ve yapılanmasına eleştirel yaklaşan bir bölümün öğrencileriydik, bilimin politika dışı olduğu iddiasına karşı(n), toplumsal muhalefet hareketi olarak akademi duvarlarının dışından, sokaktan gelen bir hareketin ürünüydük, politiktik ve taraflıydık. Bunlar gerçekten heyecan verici ve çok anlamlıydı. Başlı başına bir "keşifti" bütün düzeylerde yaşanan, anahtar kelime bu. Kadınlığın, kadınların mücadelelerinin, bilgi ile hayat arasındaki varoluşsal ilişkinin keşfi. Geçmişin yeniden kurulması ve geleceğe dair anlam haritalarının yaratılması. Kişisel olanın kolektif olanla buluşması. Bizi biz yapan hikâyelerin yeniden okunması ve kurgulanması, kadınların kendi hikâyelerine, kendi öfkelerine sahip çıkması. Ve bağlanmışlık duygusu hızla oluştu.

Ankara Üniversitesi'nde başka bir alanda master yaparken aldığım kadın konulu bir dersle başlamıştı bu yolculuk aslında. Kadın konusu hayatı anlamak, okumak için kullandığım anahtar kavramlardan biri olmamıştı o zamana kadar. Kadınlığımla çarpışmış ama henüz tanışmamıştım. Hocamız, Kadın Çalışmaları bölümünün açılacağını söyleyip sınıf olarak girmemizi önerdiğinde bir maceraya atılma heyecanı ile neredeyse hepimiz sınağa girdik ve kazandık. Gerçekten de macera oldu, sonradan baktığımda. Sınıf diyorum çünkü genelde yüksek lisans programlarında olmayan sınıf olma haline hocamızın da "tehlikeli oyunları"

neticesinde ulaşmıştık. Kadın kitapları okumaya, feminizm üzerine düşünmeye başlamış hatta bir bilinç yükseltme grubu bile kurmuştuk.

Bölüm oluşum halindeydi. Bölüm dediğimiz, üzerinde “Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı” yazan aynı zamanda asistan arkadaşların da oturduğu küçük bir odaydı, hala öyle. O küçük tabela umut ve güven vericiydi. Boş olan her sınıf, uygun olan her ev ise dersliklerimiz olacaktı, hocalar ise farklı üniversite ve farklı fakültelerden doğal olarak. Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi’ndeki dersten çıkıp hızla Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden alacağım derse koştururken gülererek “disiplinlerarası olmak bu demekmiş, anladım” dediğimi hatırlıyorum.

Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Bölümü’nün açılması süreci, 1993 yılında kurulan Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi’nde yürütölen çalışma ve tartışmalarla başlatılmıştı. 1996 yılında Bölüm disiplinler arası bir alan olarak yapılandırdığı programa ilk yüksek lisans öğrencilerini kabul etti.

Diğer üniversitelerde de olduğu gibi bölümün açılması, oluşturulması ve gelişimi buna el atan akademisyen/akademi dışı kadınların ilgileri, politik duruşları, akademi içindeki etkinlikleri ve öğrencilerinin çabaları ile doğrudan ilgili oldu.

Akademi içinde kadın çalışmaları bölümlerinin ve araştırma merkezlerinin kökeni Türkiye’de de Batılı ölkelerde olduğu gibi 70’lerde başlayan kadın hareketine dayanıyor. Kadın Çalışmaları bölümleri feminist hareketin, akademiye kurumsallaşma deneyimlerinden birisi. Akademi ve egemen bilim anlayışı feminist eleştirinin merceğine aldığı aile, din, devlet, medya gibi kurumlardan biri oldu ve bilim anlayışından bilim yapma pratiğine, bilginin doğasına ve kadınların bilgiyle kurdukları ilişkiye kadar her düzlemde oluşturulan eleştiren bilgi, hareketle bağlantısı olan ya / ya da konuyla ilgilenen kadınlar tarafından akademi içine taşındı.

Öğrenciler-Kadınlar

Kadın çalışmaları bölümlerinin hem gelişimleri hem de gelecekleri açısından aktif varlıkları ile çok önemli olan öğrencilerine, kadın öğrencilerine daha yakından bakmak gerekiyor. Kadın öğrenciler diyorum çünkü bu bölüm hala diğer master programlarından farklı olarak neredeyse tamamı kadın olan öğrencilerden oluşuyor.

Bölüme gelen ilk öğrencilere baktığımızda kabaca ikili bir ayırım yapmak mümkün gözüküyor; sosyal bilimler alanından gelen çoğunlukla ikinci masterlarını yapan, eğitimlerine kesintisiz devam eden, daha çok akademik yönelimli “öğrenci tipler”. Diğer grup ise eğitimlerine epey ara vermiş, eskiden

beri kadın hareketinin içinde yer almış, bir kısmı artık belli pozisyonlara sahip (aramızda genel müdür, bakan danışmanı bile vardı) kadınlardı. Bu kadınların da lisans eğitimleri büyük oranda sosyal bilimlerde ve çoğunlukla akademik gelecek kaygısı ile gelmişlerdi. İlk öğrenciler, yaş, sosyal sınıf, medeni durum ve çocuk sahibi olmak açısından da oldukça heterojen bir gruptu. Tabii bir de eser miktarda ve neredeyse hepsi kendi şahsına münhasır olan erkeklerimizi de anmak lazım. Genellikle askere geç gitmek için kapağı atanların yanı sıra kadınları kurtarmak için gelenleri de hatırlıyorum. Öğrencilerin bölüme gelme nedenleri ve bölümden beklentileri bütün bu farklılıklar üzerinden şekilleniyor ve kurulan bağ bunun üzerinden tanımlanıyordu. Şimdi geriye dönüp baktığımda hocaların ve öğrencilerin kişisel özellikleri, deneyimleri ve ilgilerinin bölümün atmosferini doğrudan belirlediğini görüyorum.

Kişisel olanın kendine alan açabildiği, herkesin kendi maşrapası kadar aldığı ve verdiği bir yaşam alanıydı. Bölümdeki kadınları ayrı ayrı düşündüğümde çoğunluğu için söyleyebileceğim şey, hayatla, kendileriyle, dünya ile derdi olan kadınlardı ve politik ilgileri, ilişkileri vardı.

Öğrenciler arasındaki ilişkiler zamanla, kişiler arasında yaşanan etkileşimler ve bölümle hayatlar arasındaki bağın tanımlanmasıyla şekillendi ve kendi hukukunu yarattı. Kadın Çalışmaları bölümünü daha ziyade kendi hayatlarını üzerine inşa edecekleri bir alan olarak tanımlayan öğrenciler, başka şeylerin yanında bir master programında öğrenci olmanın bütün gereklerini de yerine getirmeyi ihmal etmediler.

Eğitimlerine ara vermiş, kadın hareketinin içinden gelen, feminist bilince sahip ve yaşı daha büyük olan kadınlardan bir kısmı bölüme, zaten ilgili oldukları alanda disiplinli okuma yapma, düşünme, anlama, edinilen bilgiyi politik üretkenliğe dönüştürme gibi saiklerle gelmişlerdi, akademik gelecek kaygıları yoktu ve kendilerini büyük oranda öğrenci gibi tanımlamıyorlardı. Bir de işlerinin yoğunluğu nedeniyle çok fazla “orada” olamayan kadınlar vardı, ancak onlar için bir şey söylememe yetecek kadar bilgim yok.

Kendimden bu noktada söz etmeyi anlamlı buluyorum, çünkü iki gruba da kesen durumumun, bu kadınların bölümle kurdukları ilişkinin niteliğini kavramaya elverişli olduğunu düşünüyorum. Aslında ilk grupta olmaya aday gözükenseler de Çiğdem’in “ben doğduğumdan beri evliyim” dediği gibi ben de doğduğumdan beri devlet memuru olduğum ve gelecek üzerine fazla kafa yormadığım için, bölümle kurduğum bağ itibarıyla ikinci gruba daha yakın oldum, ancak diğer grubun ilişkileneceği biçiminden de uzak değilim. İki tarafa da yar olamadığım kesin. Ancak bir arafat vatandaşı olarak benim için

çok zenginleştirici bir süreçti. Bir ideal sınıflama olarak yaptığım bu ayrımın iki safında da durmam bana çok şey öğretti. Hem hem de'cilik işte.

Kadın çalışmaları öğrencileri için farklı değişkenler göz önüne alınarak farklı ayrımlar da yapılabilir elbette. Ancak ilk öğrenciler için yaptığım bu ayrım aslında mevcut durum ve diğer üniversitelerdeki kadın çalışmaları öğrenci profili açısından da -oranlar farklı olsa da- geçerli gözüküyor. "Profesyonel öğrenci" ve "yetişkin öğrenci" gibi de tanımlanan bu ayırmadan başka eğitim geçmişleri göz önüne alınarak, bildiğim kadarıyla ODTÜ'de daha yoğun olarak "sosyal bilimlerden gelenler" ve "fen bilimlerden gelenler" diye de bir ayırıştırma yapılıyor. Bütün bu ayrımları ortak kesen kanımca, bu öğrencilerin varoluşsal bir kaygıyla buraya gelmeleridir. Bu kadınların hayatlarının içinden geçen bir ilgi ile kendilerine dokunanla karşılaşmak, baş etmek, anlamak için gelmeleridir.

Bizim Bölüm

Bizim bölüm 1996 yılı başında açılmıştı; ODTÜ Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları ana bilim dalı 1994, İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Bölümü ise 1993 yılında ve ilk olarak kurulmuştu. Bu iki bölümle de ilişkiler canlı ve görünür değildi. Orada bir yerde olduklarını biliyorduk sadece. İki bölüm için de dışarıdan gözüken hocalarının belirleyiciliği, onların adıyla anılan bölümlerdi. ODTÜ ile bireysel ilişkilerimiz oluyordu ama İstanbul bizim için hep kapalı bir kutu oldu. Bizim bölümde ise sanki bir ya da iki hocanın belirleyiciliğinden söz etmek zordu. Bundan çok öğrencilerin ve hocaların güçleri ve niyetleri ölçüsünde belirledikleri, belirlenmesine katıldıkları bir biçimlenme süreci yaşadık. Başlangıçtan itibaren bu sürecin kendisini var kılmak, bölümde öne çıkan kaygılardan biriydi.

Kadın Çalışmaları Bölümleri üç üniversitede de sosyal bilimler enstitüsüne bağlı bir ana bilim dalı olarak yüksek lisans programı veriyor ve kadın çalışmaları alanını disiplinler arası olarak tanımlıyor. Disiplinlerarası olmak, bir disiplin olmak Batı'da hala tartışmalı konular ve ciddi sorgulamalara neden oluyor. Disiplinlerarası olmanın tanımı, sınırlılıkları, avantajları, dezavantajlarına ilişkin farklı kavrayışlar söz konusu. Ancak Türkiye'de on yılı aşkın bir deneyim olmasına karşın, disiplinlerarası olmaktan ne anlaşıldığı, kadın çalışmaları programlarının nasıl yapılandırıldığı, nasıl yapılandırılması gerektiği gibi konularda yaygın bir tartışma henüz yaşanmış değil.

Kadın Çalışmaları alanında kendi disiplinleri içinde çalışmalar yapan akademisyen kadınların bir araya gelerek oluşturdukları bu bölümlerde eğitimin yapısı hocaların ilgileri doğrultusunda sosyal bilimler odaklıydı. Kadın Çalışmaları programları özellikle siyaset bilimi, sosyoloji disiplinleri ağırlıkta olmak üzere

iktisat, hukuk, psikoloji ve tarih okunan; dil, edebiyat, felsefe gibi alanların yetersiz olduğu; fen bilimlerinin neredeyse hiç olmadığı disiplinlerarası bir yapıya sahip. Programların yapısı, kuruluş süreci ve eldeki imkânlar göz önüne alındığında (özellikle yetişmiş insan gücü, eğitimci anlamında) bu anlaşılabilir bir durum tabii. Ancak söz konusu disiplinlerarasılık öğrenciler açısından epey karmaşık ve problemlidir. Öğrencilerden büyük oranda beklenen kendi alanlarına bilinçleri yükselmiş, duyarlılıkları artmış ve kendi disiplinlerini dönüştürecek donanıma sahip olarak dönmeleri gibi gözüküyor. Öğrenci eğer sosyal bilimler alanından geliyorsa böyle bir programda nispeten şanslıdır, ancak fen bilimlerinden geliyorsa, akademik yönelimli değilse işler zorlaşmaktadır. Kaldı ki sosyal bilimler alanından gelenler için de bu durum sorunsuz değildir, dersler bittiğinde yaşanan ortada kalmışlık duygusu, sudan çıkmış balığa dönme halleri ortak paydadır. O zamana kadar bildiğin her şey elinden alınmış yenisi için epey kafa yorulmuş ancak bir çıkış yolu bulunamamıştır. Bu kadar farklı öğrenci profili ile ilişkilendirilebilecek bir program yaratmanın çok zor olduğu kesin ancak bu noktada yaşanan sıkıntıları artık tartışmaya açmak, üzerine düşünme pratiğini geliştirmek kaçınılmaz gözüküyor. Yoksa bu işin de peşi gelmeyecek, çabalamış olanlar da giderek yitip gidecekler.

Disiplinlerarasılık birkaç temel dersin yanına “şu ve kadın”, “bu ve kadın” gibi eklektik ve perspektif sorunlu ders konularak yapılandırıldığında çok ciddi tıkanıklıklara sebebiyet verdi diye düşünüyorum. Böyle bir programla sağlanacak tüm açılımlar öğrencilerin ve hocaların kişisel niyetleri ve gayretlerine bırakıldı ve bu herkes için çok ağır ve zorlayıcı yaşanmak durumunda kaldı. Belki o zamanlar için başka türlü de mümkün olamazdı ama bilemiyorum, zordu.

Konuşmak, kendimizi ifade etmek ve yazmak konusunda çok ciddi düzeyde bir tıkanıklık yaşadık, hala da öyle. Uzun suskunluklar ve gırtlığımızı düğümleyen anları sıklıkla yaşıyorduk. Sözü kurmak bizim için her zaman problemlidir, hocaların denediği farklı yöntemler her zaman olumlu sonuç vermedi, uzun süre şöyle gürül gürül akamadık. Derslerin sonuna doğru ancak açılabilir; ağızımızdan kırık dökük bir şeyler çıkabiliyordu. Okuduğumuz, öğrendiğimiz her şey, yeni ve dolaylı bir biçimde bize ait olanın dehşetli heyecanı yanı sıra tedirgin edici, güvensizleştirici yanıyla birlikte geliyordu. Burada bilgiyle kurulan ilişki o kadar doğrudan bir şekilde bize, hayatımıza dairdi ve o kadar sahiciydi ki sarsıcı, dönüştürücü ve biraz da dağıtıcı bir etkisi oldu.

Diğer master programlarından farklı olarak her şeyin bu kadar kişiye dokunarak yaşandığı bir ortamda hocalar ve öğrenciler arasındaki ilişkiler de farklı düzlemlerde şekillendi. Genelde öğrencilerin hocaları ile ilgili meraklarını giderme isteği bizim bölümde ilişkilene, özdeşleşme, belki model oluşturma

ihtiyacıyla da şekillenen anne-kız, abla-kardeş, arkadaş, usta-çırak ilişkisi gibi farklı biçim ve derinlikte yaşandı. Bu durum genelde epey gerilimli ve problemlidir oldu, kanımca. Beklentiler hocalar ve öğrenciler açısından her anlamda hep yüksek tutulmuştu. Bu konuda bir tarih yazılmayı bekliyor.

Zamanla su yüzüne çıkan bu sorunları konuşmak amacıyla hoca ve öğrencilerin katıldığı Perşembe Toplantıları adını verdiğimiz toplantılar yapmaya başladık. Burada dillendirilen sorunlar ve anlaşılmaya çalışılan sıkıntılar üzerine hep birlikte düşündük. Akademik kurulda öğrenci temsili ve ders programını oluşturmak üzere bir Ders Programı Belirleme Komisyonu kurularak ders programından kaynaklı sorunların halli için öğrenci görüşlerinin alınmasına karar verdik ve bunun yollarını oluşturduk. Feminist yöntem dersini önceleyecek şekilde sosyal bilimlerde temel kuramlar dersine, feminist hareket ve düşün tarihi gibi bir derse ihtiyaç duyduğumuzu ve bazı feminist olmayan hocalarla yaşadığımız sıkıntıları (biz Weber’ciler, siz feministler diyerek söze başlayan hocayı hep hatırladık) dile getirdik ve programların oluşumunda bunlar göz önüne alındı. Şimdi bile bana inanılmaz gelen güven verici, şevk verici deneyimleri bunlar.

Bölüm içinde icat ettiğimiz geleneklerden biri de “Açılış Dersleri”ydi. Her eğitim dönemi kadın konusunda önemli çalışmaları olan bir kadının açılış konuşmasıyla başlıyordu. Bu gün aynı zamanda yeni ve eski öğrencilerin buluştuğu, tanıştığı bir “hoş geldin partisi” olarak düzenleniyordu.

Perşembe toplantıları ise zamanla nitelik değiştirerek, tez aşamasında olan öğrencilerin sorunları üzerine konuşmak, öğrencilerin bu vesileyle bir araya gelmesini sağlamak amacıyla “Tez Atölyesi” adıyla devam ettirildi. Bir süredir, her dönemin başında ve sonunda programı değerlendirmek, sıkıntılar ve çözümler üzerine konuşmak üzere toplantılar yapıldığını biliyorum.

Öğrencilerin büyük çoğunluğunun çalışıyor olması, evli ve çocuklu olmasının derslere devam noktasında oluşturduğu engelleri azaltmak için alternatif çözüm yolları üretildi, hocalar ve öğrencilerle birlikte. Bu hep sorunlu oldu, çünkü herkesin durumuna uyan ayarlamalar çok mümkün olamıyordu. Ders saatleri değiştiriliyor, akşam saatlerine, hafta sonlarına kaydırılıyor, bazen hoca ya da öğrencinin evinde dersler yapılıyordu. Herkesin bir diğerinin durumunu gözetmesi gereği ilişkileri yeniden şekillendiriyor, o kadınları bir grup yapıyordu. Derslerin dışında da önemli ödevler arifesinde evlerde bir araya geliyor, yemekli içmekli, dedikodulu toplantılar yapıyorduk. Çok istediğimiz ve ihtiyacını duyduğumuz okuma günlerini yapmanın koşullarını yaratmadıysak da bu toplantılar ve telefonla paylaşımlar yaşıyorduk. Ödevleri hazırlarken yaptığımız telefon konuşmalarının kara kutusu çözümlense çabalamalarımız ve

tıkanıklıklarımızın nefis tele-öyküleri çıkardı. O zamanlar e-mail icat edilmemişti ve bütün kadınların telefon faturaları her zaman yüklüydü.

Kadın konusu çok parçalıydı, hem de bütüncül bir yaklaşım oluşturmayı gerektiriyordu. Kavramları bir yerlere oturtamıyor ve sürekli bir kafa karışıklığı ve ağır bunalımlar yaşıyorduk. Türkiye'deki kadın hareketi sürecini çok kaba hatlarıyla biliyorduk ve bu bir şey söylemeye ve ödevleri hazırlarken sözü kurmaya yetmiyordu. Kadın çalışmaları yapan gruplara, örgütlere girmek akademi ve sokaktaki hareket arasındaki geçişliği yaşamak gerektiğini düşünüyorduk ama girebileceğimiz, içinde yer alabileceğimiz bir kadın hareketi ya da grubu yoktu. 1995-96 yıllarında kadın konusunda araştırma/çalışma yapan kadınların deneyimlerini paylaşması için Ankara'da ve İstanbul'da üniversitelerin kadın araştırma ve uygulama merkezleri tarafından düzenlenen kadın çalışmaları toplantıları bizi çok heyecanlandırmıştı.

Özellikle feminist araştırma metodolojisi odaklı tartışmalar ve bir araya gelmenin zemini olarak düşünülen bu toplantıların çok önemli olduğunu düşünüyorum. İlk ikisine katılamadım ama bu toplantıların amaç ve tarz açısından ilk sapmasının yaşandığı Adana'da KADAUM'un yaptığı toplantıya bölümden beş kadın gittik. 1998 yılında da İzmir'e EKAM'ın düzenlediği toplantıya katıldık. Bu toplantılar bizim için bir taraftan makalelerini okuduğumuz kadınlarla tanışmak, onlarla birlikte olmak, başka kadın gruplarını görmek açısından deneyim, bilgi-görgü kazanmaya yararken diğer taraftan bu konuda çalışmanın zorluklarını net bir biçimde anlamamıza yarlıyordu.

Bir Öz/yaşamöyküsü Çalışması

Bölümün ilk öğrenciler üzerindeki önemli etkisinin dersler, hocalar kadar ders dışı alanlara taşınan deneyimlerle derinleştiğini düşünüyorum. Bunlarda en önemlisi şüphesiz Anneanne Atölyesi'ydi.

Mine (Tan) Hoca'nın verdiği Kadın Araştırmalarından Kesitler adlı seminer dersinin içinde özyaşamöyküsü yazmak ile başlayan çalışma, konunun hassasiyeti nedeniyle yapılan tartışmalardan sonra süreç içinde gelişen, şekillenen bir atölye çalışmasına dönüştü. Kendimizi ve annelerimizi yazmak gibi sıkıntılı ve zorlu bir başlangıç yapmaktansa bunu biraz daha uzağa taşımak isteğiyle, biraz daha gerilerden anneannelerimizden başlayıp, annelerimizle devam edip bizi biz yapan hikâyelerden geçerek kendi öykümüzü kurmaya karar verdik. Çalışmayı ortak kararımızla ders kapsamı dışına taşıdık. İki hoca ve dokuz öğrenciden oluşan on bir kadının katılımıyla, yaklaşık bir buçuk yıl süren bu çalışma, hem paylaşımlarımız hem de her birimizin kendi özelinde yaşadığı, keşfettikleri açısından çok özel ve kıymetlidir.

Bir hazırlık dönemi geçirdik, anneannelerimizin öyküsünü yazabilmek için, annelerimizle, akrabalarımızla, yaşıyorsa kendisiyle, dostlarıyla görüştük, kayıt yaptık, yemek tariflerini, sürekli kullandığı sözleri, takıları, ondan geriye kalanları, fotoğrafları derledik. Çalışmanın gereklerinden biri de mümkünse mezarını ziyaret etmektir. Ben annemle en uzun ve yakın konuşmamı ilk defa bu vesileyle yaptım. Bir kadın, makalesinde “anneme geç kalmıştım, başka kadınlara geç kalmak istemiyorum” diyordu. Sanırım bu çalışma sırasında keşfettiğim en önemli şeylerden biri de bunun ben de karşılığını bulmasıdır. Her birimiz için bu keşif hareketi, sarsıcı bir öğreticilik içerdi. Yazılabilen veya saklı kalan, ifadesini bulamayan haliyle öykülerimiz bittiğinde her ay, bir kadının öyküsüyle hemhal olmak için toplanmaya başladık. Bir tesadüf eseri Türkiye’nin her bölgesinden ve hatta suyun öte yanından anneannelerimizin öyküleri, bu toplantılarda bizi sarıp sarmalıyor, hava ağırlaşıyor, ağlamaktan ve acıdan bitap, sessizce kalakalıyorduk söz bittiğinde. Kendine özgü, bir tören havasında soluklanıyorduk giderek. “O” kadınları bize yakın eden bu öyküler aynı zamanda başka kadınlara olan uzaklıkları da yakına getirmişti. Herkes herkesi biraz daha tanımış ve anlamıştı sanki.

Okumalar bittikten sonra hem bu çalışmayı değerlendirmek hem de birbirimizle paylaştığımız o sıcak bağı koparmamak için toplanmaya devam ettik. Bir kitap çıkarma kararı bu arada çıktı. Kitabı çıkaracak sonra da bu atölye çalışmasını bir toplantı ile duyuracak, tartışmaya açacak, yanı sıra anneannelerimizle ilgili derlediğimiz şeylerden oluşan bir sergi açacaktık. Dosyayı hazırladık, kitabın adını, tasarımını konuştuk, editoryal çalışmasını yaptık ancak bağlantı kurduğumuz yayınevinin öykülerden birini yayımlamama isteği neticesinde yaşanan süreç, bu çalışmanın da «yarım kalanlar listesi’ndeki yerini almasıyla sonuçlandı.

Bir Dergi Çıkarsak!

1997 sonbaharıydı ve ders aşaması bitmişti. Oysa bizi çıldırtan, geren konuların hayatla ilişkisini yeni kurmuş, anlamaya, düşünmeye başlamıştık. Ortada öylece kalakalmış gibi hissettiğimizi hatırlıyorum. 1980 sonrası ortaya çıkan feminist hareketin söylem ve pratiklerinin akademi içinde bir bilinç dönüşümüne neden olduğu ve katkı sağladığına şüphe yok. Ancak Kadın Çalışmaları bölümlerinin açılmasının, feminist hareketin küçük gruplar halinde herkesin kendi köşesine çekildiği ve görece görünmez olduğu 1990’lı yıllara denk gelmesi ve bu süreçte yaşanan “politikasızlık görünümü”nün bölümü, öğrencileri bağ kurma, bağlanmışlık yaratma ve beslenme ilişkileri açısından olumsuz etkilediğini düşünüyorum. Artık kadın çalışmaları (hareket demeli miyim?) belli alanlarda kurumlaşmış, kendi içlerine kapanmış ve dışardan gelenlerin katılımına çok açık olmayan, profesyonel-gönüllü ayrımının yaşandığı, gönüllü olmanın mahiyet

değiştirdiği bir düzleme oturmaya başlamıştı. Dâhil olacağımız ve / veya olmak istediğimiz kadın grupları ve ortamları yoktu. Biz işletme masterı yapmamıştık, böyle diyorduk yani. Bu master bir iş başvurusunda kullanacağımız, gelecek kaygımıza (iş açısından) cevap olacak bir şey değildi. Dersler bitmişti ama bu öykü burada bitemezdi. Dersler boyunca oluşan entelektüel hareketliliği sürdürmek, yazmak, evet en çok yazmak, üretmek istiyorduk. Ankara'da bir dinamizm oluşturabilir miydik, ne yapsak, bir dergi çıkarsak! O gün kahvede bunları konuştuk ve tabii ki çok heyecanlandık. (Bu kelime artık yorgun ve yıpranmış gözüküyor ama ben o zamanı anlatıyorum zaten.) Tezlerimizi yazmamız gerekiyordu, biliyorduk ve kadın konusunda bilgiyi ortaya çıkarmanın, buna emek vermenin önemli ve politik olduğunun da farkındaydık ama sanki daha tez yazma aşamasında gelineceğini sandığımız bir doygunluk aşamasına gelmemiştik. Şimdi görüyorum ki, böyle bir şey yokmuş zaten.

Önce bölümün diğer öğrencilerine, sonra bildiğimiz, tanıdığımız diğer kadınlara ulaşarak niye bir dergi, nasıl bir dergi tartışmalarına başlamıştık ki İstanbul'da bir grup kadının çıkardığı Eksik Etek dergisinden kadınlarla tanıştık bir vesileyle. Onlar dergi çıkarmanın kendilerini çok yorduğunu, yıprattığını söylüyor, dergiyi kapatmayı düşünüyorlardı. Biz pek istekli ve şevклиydik. Derhal uçtuk hep birlikte, Eksik Etek'i kapatmayın, niye siz/biz devralmıyoruz? Bu yıl biz çıkarırız sonra feminist hareketin görünür olduğu, kadın çabalarının yoğun olduğu diğer illerden istekli kadın gruplarına devrederiz, dergi her ilin ve oradaki kadınların rengini alır, onların sözünün taşıyıcısı olur. Eksik Etek ilden ile, kadınlardan kadınlara dolaşır ve hep başka bir şey olur, değişir, dönüşür dedik.

Dergi için bir araya gelen kadınların bir kısmında, hayalinde kurmaya başladığı yeni bir dergi yerine var olan bir dergi üzerinden gitmek olumsuz etki yarattı. Bir şeyi nasıl yapacağımızı bilmemek bizi dağıttı, posta kutumuzu kiralamış ve toplanma yeri bulmuşken bir süre sonra kendimizi birbirimize hayat hikâyelerimizi anlatırken bulduk, belli konular etrafında da olsa bu toplantılar bizi çok dağıttı. Dergi çıkarmanın illaki bir kaynaşma ve birliktelik ruhu gerektirdiğini düşünüyorduk, sanırım. Bir yıl sürdü çalışmamız ve her birimizin kötü hatırladığı bir dönemden sonra 8 Mart'ta çıkmamız gerektiğine odaklanarak kaçarcasına 8 Mart'ta çıktık, hiç beğenmedik yaptığımızı, İstanbul şok geçirdi, paramparça olduk. Sanırım bir tek şeyi kurtarabildik, dostluğumuzu, ilişkilerimizi. İstanbul'a geri devrettik dergiyi, satıştan elde ettiğimiz parayla borçlarımızı ve dosyayı kapattık. Yarım kalanlar listesindeki yerini almak üzere üfledik bellek deliklerine bu çalışmayı da.

Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Öğrencileri Girişimi

Ankara Üniversitesi ve ODTÜ Kadın Çalışmaları öğrencileri olarak ilk kez Ege Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin (EKAM) 190 Atakul S (2013). Kadın Çalışmaları Öğrencisi Olmak. *Mülkiye Dergisi*, 37(4), 181-192.

düzenlediği 4. Ulusal Kadın Çalışmaları Toplantısı'nda bir araya geldik. Bu toplantılar "ulusal" ve resmi törenli açılışlara sahne olmaya başlamadan önce esasen kadın çalışmaları yapan araştırmacıların yaptıkları çalışmaları, kullanılan yöntemleri ve deneyimleri tartışmak ve değerlendirmek amaçlı olarak üniversitelerdeki kadın araştırma merkezlerince başlatılmıştı. Başlangıç amaçları itibariyle çok önemli bir ihtiyaca cevap verecek, kadın çalışmaları alanının deneyim paylaşımı, tartışma ortamı ve gelecek değerlendirme, ve bu konuda çalışanlar arasında iletişim sağlamanın zemini olacak bir çalışmaydı, ancak 1998 yılından bu yana gerçekleştirilemedi.

Toplantı süresince tanıştık, bölümlerimiz, sorunlarımız, hocalarla ilişkilerimiz, bölümün ve bizim geleceğimiz üzerine uzun uzun heyecanlı tartışmalar yaptık ve Ankara'ya döndüğümüzde bu konuda ortak bir çalışma yapmaya karar verdik. Dört hafta süren ama istediğimiz katılımı sağlayamadığımız toplantıların sonunda sorularımızı çıkartıp bir çağrı metni hazırladık.

Bu toplantılar sonrası çıkardığımız temel sorun alanları şöyleydi; kadın çalışmalarının akademideki yeri (buradaki kadın çalışmaları hem araştırma/çalışma alanını hem de programı, bölümü içeriyordu), bölüm öğrencilerinin profili, kadın çalışmaları programlarının geleceği (disiplinlerarası olması, başlı başına bir disiplin haline gelmesi, kısılaşma-gettolaşma sorunu), kadın çalışmaları programları - kadın hareketi ilişkisinin niteliği.

Bu metni İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmalarından ulaştığımız öğrencilere faksладık. Bu öğrenciler diğerlerine ulaşacaklardı. Yapmayı düşündüğümüz şey, üç üniversitenin kadın çalışmaları bölümlerinden mezun ve devam eden öğrencilerinin katılımıyla, hocasız, iki gün sürecek bir çalışma yapmaktı. Oluşturduğumuz sorun alanlarında yapacağımız atölye çalışmaları sonrasında ortaya çıkacak bilgiyi bölümlerimize verecektik. Kış mevsimiydi, dersler, işlerimiz ve hayat yoğundu, faks aşamasından sonrasını hatırlamıyorum. Araya yine hayat girdi. Böyle bir çalışma bence hala gerekliliğini koruyor ve sahiplerini bekliyor.

Sonsöz yerine

Gene geç kalmıştık işte, 80'lerin apolitik olarak tanımlanan ara alan kuşağı olarak bizler. Bir şeye bağlanmayı ve inanmayı sonunda becerebilmişken dünyada ve Türkiye'de toplumsal muhalefet hareketlerinin inişe geçtiği, ivme kaybettiği bir dönemde saçlarından yakalayabildiğimiz şeyi tutmaya çalışıyoruz. Birlikte bir şeyler yapabilme ve kazanımlar elde etmenin coşkusundan bize pek bir şey kalmamıştı. Kadın çalışmaları öğrencisi olarak yaşadığımız deneyimlere baktığımda pek çok çaba göstermiş olmamıza rağmen giderek daha çok yaşadığımız güçsüzleşme ve yalnızlaşmayı açıklamak kolay olmuyor.

1996 yılından bu yana bölümde yazılabilmiş yalnızca 5 tez* olmasını sadece öğrencilerin tembelliğiyle açıklamanın mümkün olmaması gibi.

Bölümü yoğun olarak yaşadığımız yılları düşündüğümde hayatımda başka şeyleri de onun yanında hatırlamıyorum. Sadece orası, kızlar, hocalar, dersler ve tabii dedikodularımız vardı. Sanki bölümle birlikte uzunca bir süre hayatın diğer alanlarıyla bağı kesilmiş bir yaşam aralığında yaşamıştık. En sonunda bir gün, herkes elindekilerle evine döndü. Erkeklerle konuşmayı unutmuştuk, ya onlarla kavga ederek tartışıyor ya da hiç sallamıyorduk. Eskiden kendimizi iyi hissettiğimiz yazarlarımız, kitaplarımız da yoktu. İlgili alanlarımız, konuşmalarımız her şeyimiz değişmişti. Gariptik ve bütünüyle kuşkudaydık.

Dönüşü olmayan bir yola girmiştik ve anlamıştık ki bu kadın konusu “kendi derimizden yapılmış bir giysiydi.” Çıkarıp atamazdık. Bir hocamız kadın çalışmalarına girdiğimizde bize “ben size kan, gözyaşı ve hüsrana vaat ediyorum” demişti. Aldık, kabul ettik.

Böyle bir ülkede, böyle bir konuda ilk kurumsallaşma deneyimimizin bütün handikaplarını yaşadık. Kadın çalışmalarında öğrenci olduğumuzu söylemek alaycı gülümsemelere, şaşkınlıklara yol açtı hep. Her zaman uzun uzun açıklamalar yapmak gerekti. Artık açıklama yapmıyorum. İsrarla ve kendine özgü bir inançla her daim “orada” olmayı, seyirci değil, dokunun bir parçası olmayı anlamlı buluyorum. Ama bunun için gereken gücü bölümden alamadığımı söylemeliyim. Bunda bölümün üniversite yapısı içindeki güçsüz konumunun, yaşadığımız gerilimli olayların, bizim, diğer kadınların, kadınlık durumunun, kadın konusunun zorluklarının vs. -giderek halkaları genişletebiliriz- çok önemli etkileri olmuştur. Bütün bunlara karşın her düzlemde yaşadığımız güçsüzleşme ve yalnızlaşma duygusuyla bizi karşı karşıya getiren çıkmaz sokaklardan başımızı kaldırmayı baktığımızda sislerin arasında bile olsa bir «deniz fenerine» ihtiyaç duyuyoruz. Bu bölüm olabilir miydi? Mezun olmuş, bu konuyu kendilerine hayat yapmış kadınların bu «gece ve sis» içinde kaybolmaması için hiç değilse?

*Bu yılın sonunda tezlere üç tane daha ekleneceğinden söz etmeliyim. Bir tanesi de benimki olacak.

Sonnotlar

¹ İçinde Bora A ve Günel A (der) (2002). *90'larda Türkiye'de Feminizm*, Ankara: İletişim Yayınları.